

Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj : policy brief

Stubbs, Paul; Ledić, Marko; Rubil, Ivica; Zrinščak, Siniša

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **2017**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:213:585369>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[The Institute of Economics, Zagreb](#)

DJEČJE SIROMAŠTVO I STRATEGIJE NOŠENJA SA SIROMAŠTVOM KUĆANSTAVA U HRVATSKOJ

POLICY BRIEF

Paul Stubbs
Marko Ledić
Ivica Rubil
Siniša Zrinščak

ZAKLADADRIS

svibanj 2017.

Uvod

Ovaj *policy brief* sažimlje rezultate istraživanja koje je proveo interdisciplinarni tim ekonomista i sociologa s Ekonomskog instituta Zagreb i Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u razdoblju listopad 2015 – ožujak 2017, a financirala ga je Zaklada Adris. Također donosi sažetak ključnih preporuka za unapređenje javnih politika proizišlih iz istraživanja i koje, po našem mišljenju, zavređuju daljnju raspravu.

Premda učinci života na rubu siromaštva ili ispod njegova praga mogu biti poražavajući za svakoga, široko je slaganje da djeca snažno osjećaju posljedice siromaštva. Siromaštvo može naškoditi fizičkom, mentalnom i emocionalnom razvoju djece, ponekad čak nepopravljivo. Prolongirana izloženost materijalnim tegobama ograničava djeci prilike ispuniti svoje potencijale kasnije u životu, uključujući i sudjelovanje u društvu kao njegovi ravnopravni članovi. Siromašna djeca u pravilu nemaju pristup dobrima i uslugama ključnima za njihov razvoj. Za djecu koja odrastaju u siromaštvu vjerojatnije je da će u odrasloj dobi biti socijalno isključeni te se suočavati s nizom zdravstvenih i drugih poteškoća.

Kako bismo se približili javnim politikama “ukotvljenima u dokazima”, moramo saznati puno više o rizicima od siromaštva među djecom u Hrvatskoj. Premda se dio tih dokaza može izvući statističkim analizama i analizama stopa rizika od siromaštva, potreban je i izravni uvid onih koji preživljavaju na niskim prihodima. Osim toga, znamo jako malo o odnosu formalnih sustava socijalne zaštite i neformalnih strategija nošenja sa siromaštvom te kako taj odnos utječe na ulazak u siromaštvo i izlazak iz njega, kao i o tome kako utječe na životne prilike djece, osobito u pogledu obrazovanja i tržišta rada.

U kontekstu dugotrajne krize, pitanje o načinima na koje kućanstva u Hrvatskoj preživljavaju bez više javno vidljivih znakova siromaštva postavlja se i u akademskom i u medijskom okruženju. Istovremeno je više utjecajnih glasova u području ove javne politike u kontekstu mjera štednje - često s ograničenim dokazima - govorilo o opasnostima socijalnih davanja koja doprinose ‘ovisnosti’ i smanjenju spremnosti na rad te ukazivalo na visoku razinu zamijećenih prevara i ‘dvostrukom ubiranju’ sličnih oblika socijalne pomoći na nacionalnoj razini i na onim lokalnim. Ova se studija manje bavila tim pitanjem, a naglasak stavlja na davanje prilika siromašnima, uključujući djecu, iskazati njihove zabrinutosti. Ovdje se ne radi o čisto znanstvenoj studiji, nego o istraživanju koje doprinosi zagovaračkim naporima podizanja svijesti o dječjem siromaštvu i isključenosti i koje želi osnažiti kampanje koje mu se suprotstavljaju. Metodologija je, u najvećoj mogućoj mjeri, bila participativna.

Istraživanje se bavi četirima široko postavljenim pitanjima:

1. Koji su najvažniji **trendovi i uzroci** rizika siromaštva u kućanstvima s djecom u Hrvatskoj?
2. Koje su najvažnije **strategije nošenja sa siromaštvom** te kako se raspoloživa sredstva koriste i raspodjeljuju između različitih tipova kućanstava i unutar njih?
3. Kako **različite javne politike** utječu na siromaštvo različitih tipova kućanstava?
4. **Koje javne politike treba razviti** kako bi se podržale pozitivne strategije nošenja sa siromaštvom te smanjio rizik od siromaštva djece?

Dječje siromaštvo u Hrvatskoj u komparativnoj perspektivi

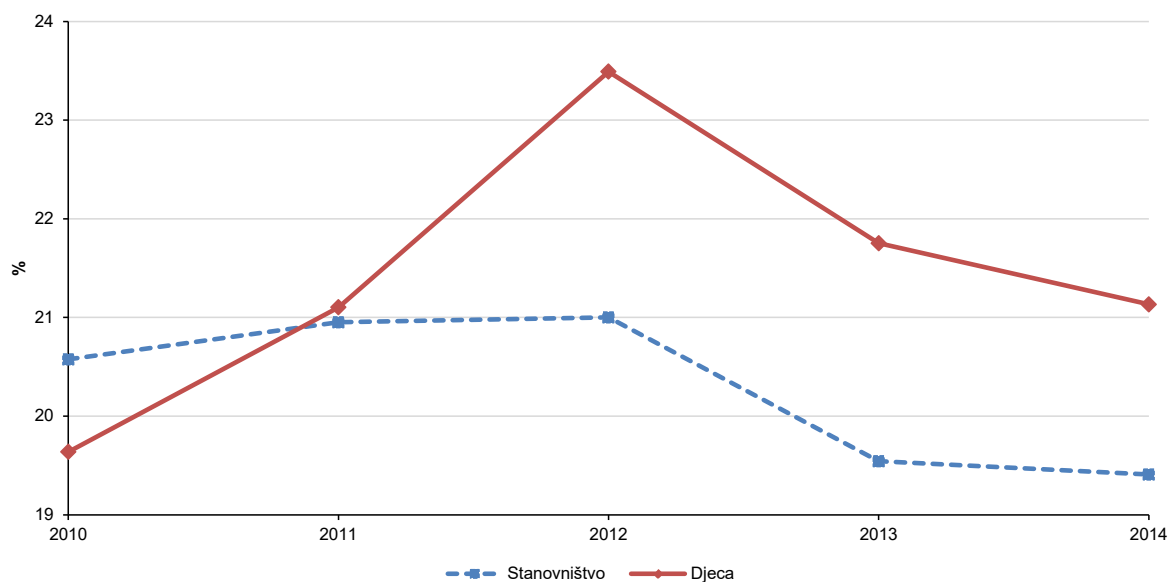
Koristeći podatke EU-SILC-a, studija je usporedila rizik dohodovnog siromaštva u Hrvatskoj s onim u drugim članicama EU te trima članicama EFTA-e. Hrvatska je među najsiromašnijim zemljama u uzorku, što sugerira da - općenito gledano - sva kućanstva, a onda i siromašna kućanstva preživljavaju na razinama dohodaka među najnižima u Europskoj uniji.

Trendovi relativnog dohodovnog siromaštva (koristeći 60% nacionalnog medijana raspoloživog ekvivalentnog dohotka kao prag rizika od siromaštva) sugeriraju i da Hrvatska ima relativno visok rizik siromaštva populacije kao i dječjeg siromaštva. Osim toga, do 2011. je godine u Hrvatskoj rizik od

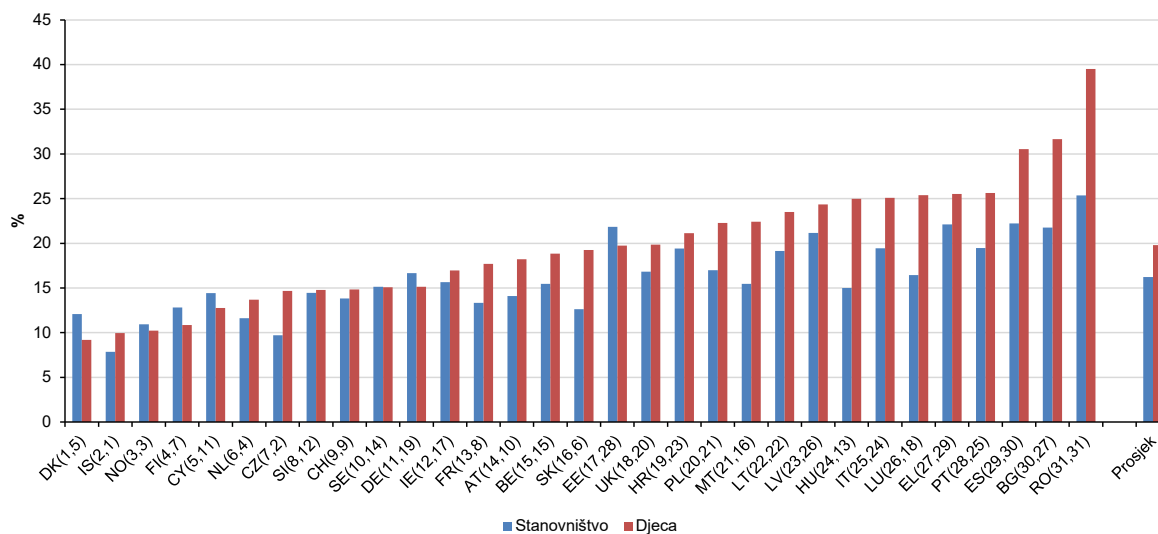
siromaštva djece bio niži od rizika siromaštva ukupne populacije, a nakon 2011. taj se trend promijenio. Najveći rizik od siromaštva imaju djeca koja žive u kućanstvima s većim brojem djece, u kućanstvima s manjim brojem zaposlenih te u kućanstvima s nižim stupnjem obrazovanja roditelja.

2013. godine je stopa dugotrajnog siromaštva djece - siromaštvo u tekućoj te u najmanje dvije od tri prethodne godine - dosegla 14,1%, što je za 2,2% iznad europskog prosjeka. Koristeći longitudinalne podatke, uspjeli smo analizirati vjerojatnost da će djeca ući ili izaći iz siromaštva, ostati siromašna ili ostati izvan siromaštva u određenom razdoblju. U toj smo se analizi usredotočili samo na onu djecu (pojedince) obuhvaćenu podacima u svim istraživanim godinama od 2010 – 2013. Rezultati su pokazali da postoji 71% vjerojatnosti da dijete koje je bilo siromašno u 2010. godini u 2013. siromašnim ostaje, bez obzira što se dogodilo u prethodne dvije godine. Stoga možemo zaključiti da je u Hrvatskoj značajan problem dugotrajno dječje siromaštvo. Nadalje rezultati su pokazali i da je Hrvatska u skupini zemalja s najvišim stopama djece koja u siromaštvu provedu četiri godine u nizu.

Slika 1. Stope siromaštva stanovništva i djece, 2010-2014. godina

Slika 2. Stope siromaštva stanovništva i djece, 2014. godina

Napomena: Pokraj imena svake zemlje prikazan je rang zemlje prema veličini prosječnog raspoloživog dohotka stanovništva (prvi broj u zagradi) te rang zemlje prema veličini prosječnog raspoloživog dohotka djece (drugi broj u zagradi).

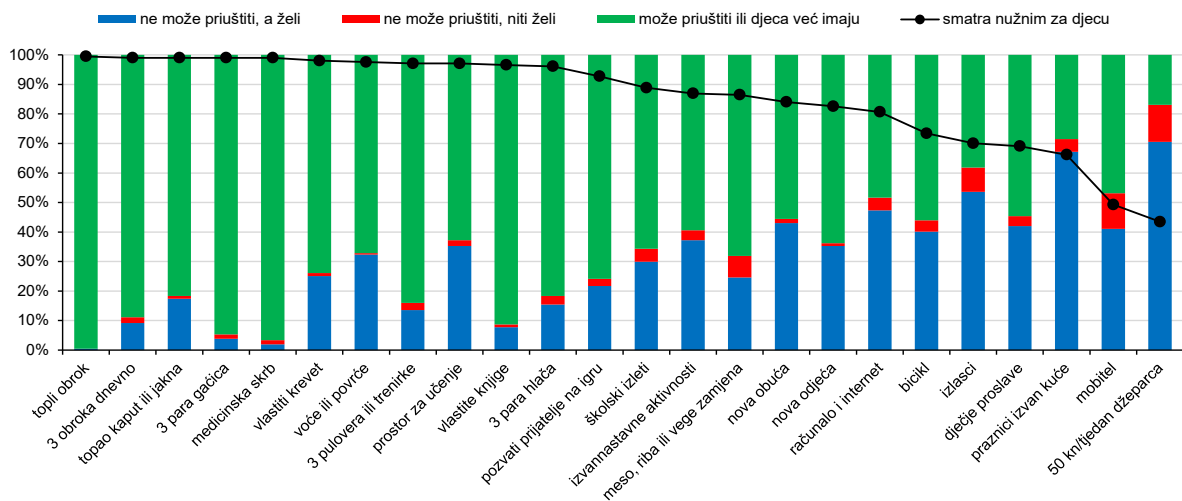
Strategije nošenja sa siromaštvom: podaci iz ankete i razgovora u fokus-grupama

Kako bismo istražili strategije nošenja sa siromaštvom, tijekom svibnja i lipnja 2016. provedena je anketa među kućanstvima koja dobivaju zajamčenu minimalnu naknadu (ZMI), koja je obuhvatila 207 roditelja te 99 djece između 13 i 17 godina. Anketa je pokazala da ta kućanstva gotovo isključivo žive od socijalnih transfera (ZMI i dječji doplatak), ali da njihov sveukupni raspoloživi dohodak pokriva tek malo više od polovine njihovih osnovnih potreba. Najčešći dodatni izvor prihoda je posuđivanje novaca od obitelji, rodbine i prijatelja te banaka. 65% kućanstava je imalo problema s plaćanjem režijskih troškova, uključujući i 25% onih kojima je jedna od komunalnih usluga bila isključena. 43% roditelja ponekad na spavanje odlazi gladno kako bi osigurali da su im djeca sita. Roditelji ne mogu djeci osigurati stvari za koje istovremeno smatraju da su nužne: četvrtina ih djeci ne može osigurati vlastiti krevet, a trećina mirno mjesto za učenje, svježe voće i povrće te odjeću. Između 40% i 70% roditelja djeci ne može osigurati predmete koje ne smatraju vitalno važnima, ali koji su važni s aspekta socijalizacije, poput: džeparca od 50 kn mjesečno, praznika izvan kuće, dječje proslave i sl.

Iako brojna istraživanja pokazuju da vrtići imaju vrlo pozitivan utjecaj na djecu koja žive u teškim uvjetima, ovo je istraživanje pokazalo da je samo 33% kućanstava svu djecu slalo u vrtić; 31% naveli su financijske razloge neslanja, a 33% činjenicu da je barem jedan od roditelja bio kod kuće. Ipak, roditelji imaju visoka očekivanja što se tiče obrazovanja njihove djece, dok su očekivanja njihove djece nešto niža ili realnija. Djeca koja su sudjelovala u anketi pokazuju dosta visoku otpornost i umanjuju probleme s kojima se suočavaju. Podrška zajednice i institucija takvim je kućanstvima važna, no istraživanje je pokazalo da lokalna zajednica i civilno društvo imaju marginalnu ulogu. Roditelji se uglavnom oslanjaju na obitelj, rodbinu i prijatelje, a među institucijama najvažnijim osloncem pokazao se Centar za socijalnu skrb.

Razgovori u fokus-grupama pokazali su koliko je roditeljima zbilja teško spojiti kraj s krajem te kako moraju birati koji su troškovi hitniji od svih ostalih. Život je u takvim uvjetima povezan s opasnošću izolacije djece od njihovih vršnjaka (poput primjerice nemogućnost plaćanja troškova školskog izleta) te snižavanja ocjena uslijed neimanja udžbenika ili računala.

Slika 3. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu

Citati iz fokus-grupa:

“Nastojim im omogućiti kao što imaju njihovi prijatelji u školi. Djeca stalno komentiraju u kakvoj robi ste došli u školu.”

“Škola u prirodi, za to imate pravo dobiti pomoć. Meni je sada problem da sin treba imati naturalno putovanje koje košta 1.850 kuna. A ne možeš poslati dijete bez bar još 400 kuna. I što ću ja sada? Posuditi? Zamoliti prijateljicu da provuče karticu i vratiti joj godinu dana? Mislim, što sam sve mogla kupiti, a ne što će on vidjeti za tri, četiri dana.”

“Mi kompjutera nismo imali i tu se nema razumijevanja. Učiteljica je njoj za kraj polugodišta sada dala da ima jedinicu.”

“Žalosno što koda nas ne postoji jedna insitucija za ljude koji dolaze u poteškoće, bilo socijalni slučajevi, bilo kakvih problematika. Da postoji institucija koja kaže: 'Gledajte, vi ćete dobiti od socijalne skrbi toliko i toliko, ali odite do Grada i tamo možete ostvariti ta i ta prava, odite na tu instituciju i dobijete to i to'.”

Preporuke:

Nekoliko je ključnih preporuka proizašlo iz istraživanja:

- Potrebno se više usredotočiti na djecu u riziku od siromaštva u Hrvatskoj. Premalo je stalne pozornosti usmjereno na ovo pitanje. Usredotočenost na smanjivanje siromaštva općenito nije dovoljna, s obzirom na specifične posljedice po dobrobit i blagostanje djece koja žive u siromašnim kućanstvima. Kako bi se razvile primjerene mjere javnih politika, istraživanja moraju biti longitudinalna i fokusirana na različite aspekte pojave.
- ZMI i dječji doplatk su ključni instrumenti za smanjenje stopa rizika od siromaštva među djecom. Povećanje kako adekvatnosti tako i pristupa ZMI bio bi važan korak naprijed, baš kao i odbacivanje izmjena koje su smanjile koeficijent s kojim se množila osnovica za neku djecu. Trenutni prijedlozi zamjene postojećih dječjih doplatka i poreznih olakšica univerzalnim dječjim doplatkom moraju se razraditi, a njihovi učinci sagledati ne samo iz perspektive demografske obnove i obiteljske politike nego i s aspekta ublažavanja siromaštva. Ovisno o iznosu univerzalnog doplatka, možda će postojati potreba i za dodatnim ciljanim doplatkom za djecu u kućanstvima s niskim prihodima.
- Potrebno je zadržati, ako ne i proširiti ključne uloge koju centri za socijalnu skrb imaju. Prijedloge za izmještanjem funkcija ZMI Uredima državne uprave u županijama treba odbaciti. Uloga centara za socijalnu skrb treba biti zaštićena i osnažena osiguravanjem adekvatnih radnih uvjeta i resursa kako bi doista i postali koordinatorima sviju socijalnih usluga u lokalnim zajednicama.
- Ulogu jednokratnih pomoći treba pažljivo preispitati. U svakom slučaju, potrebno je ili ubrzati gotovinske isplate ili uvesti sustav hitnog izvanrednog financiranja.
- Treba povećati iznose i pristup stipendijama za djecu iz kućanstava s niskim prihodima, kako bi im se omogućio nastavak školovanja. Od izuzetne je važnosti da stipendije ciljaju upravo djecu iz kućanstava koja primaju ZMI i dječji doplatk te da pokriju prijelaze iz škola u više razine obrazovanja.
- Pristup kvalitetnim, besplatnim predškolama i vrtićima mora postati prioritet. U najmanju ruku, Vlada mora intervenirati radi smanjenja regionalnih nejednakosti u ovom pogledu. Prioritet trebaju imati djeca iz kućanstava s niskim prihodima.
- Premda se studija nije u velikoj mjeri bavila ovim pitanjem, vrijednim se čini razmotriti pitanje produženog boravka u školi za djecu iz obitelji s niskim prihodima, kako bi više vremena proveli u školi i - kad je potrebno - dobili pomoć u učenju. Tako bi se povećao školski uspjeh djece iz siromašnih obitelji. Podrška za financiranje troškova školskih izleta za takvu djecu također treba biti prioritet.
- Regionalne i lokalne vlasti trebaju učiniti više u smislu pružanja niza usluga za djecu iz siromašnih obitelji, kao i dugoročne podrške organizacijama civilnog društva i udrugama građana koje pokazuju da njihove aktivnosti imaju utjecaja na smanjenje siromaštva i socijalnu isključenost djece. Prioritetan pristup kvalitetnim igraonicama te besplatno članstvo u sportskim klubova također treba postati prioritet.
- Niti jedna obitelj s djecom ne bi smjela biti izložena isključivanju komunalnih usluga bez intervencije socijalnih radnika ili drugih stručnih djelatnika, koji mogu biti medijatori i predložiti plan otplate duga ili, u iznimnim slučajevima, otpis dijela duga.
- Naknada za stanovanje treba biti uključena u ZMI te povećana u iznosu koji pokriva stvarne potrebe.
- Siromašne ljude, uključujući i djecu, treba redovito konzultirati o mjerama javnih politika koje se na njih odnose.

e i z ekonomski
institut,
zagreb

ZAKLADADRIS